

80 jaar geleden... Opstal en de Grote Oorlog

2008 wordt een jaar van herdenkingen. 80 jaar geleden... We zullen er in tv-uitzendingen en evenementen nog dikwijls aan herinnerd worden dat in 1918 de gruwel van de Eerste Wereldoorlog met miljoenen doden, gewonden, verminkten, en zoveel menselijke ellende ten einde liep.

Onze betreurde medewerker Jan Lauwers heeft in de loop der jaren heel wat bijdragen gewijd aan de Buggenhoutse, Opstalse en Opdorpse jongens, die in deze collectieve waanzin als slachtoffer zijn gevallen ⁽¹⁾. Spijtig genoeg verhinderden ziekte en zijn vroegtijdig overlijden in 1993 de afwerking van deze reeks artikelen.

Maar blijkbaar leren mensen en machthebbers niet zo veel uit hun dwaasheden, want een paar tientallen jaren later was het weer zo ver en begon de ellende opnieuw in de Tweede Wereldoorlog. Het duurde weer vijf jaar en miljoenen doden, gewonden en verminkten vooraleer het normale leven kon verder gaan.

Telkens na de oorlog ontstonden verenigingen van mensen die samen de ellende hadden doorgemaakt... en overleefd. Dat waren de oudstrijdersverenigingen. In 2007 smolten de afdelingen van de Nationale Strijdersbond van België uit Buggenhout-centrum en

(1) Bijdragen van hem in de 15e, 16e en 17e jaargang van ons tijdschrift over Felix Saerens, Petrus Cuyckens, Petrus De Potter, Petrus Van Riet, Vier van Opstal gefusilleerd te Asse, Drie gesneuvelden uit de Beukenstraat: Adolf De Baerdemaecker en de gebroeders Cosijns, Guillelmus Van den Broeck, Petrus De Sitter

Opstal samen tot een nieuwe vereniging van oud-strijders en sympathisanten. De start werd plechtig ingezet met een eucharistieviering op Opstal en de inwijding van een nieuwe vlag. Dit samengaan was ook de gelegenheid om een archief aan te leggen en alle gegevens te verzamelen.

Eén van de stukken die boven water kwamen, was een oude vlag. Ze verwees naar zo'n vereniging van mensen die tijdens de Eerste Wereldoorlog verbonden waren geweest in gezamenlijke ervaringen en die daarna de herinnering levendig wilden houden. Natuurlijk heeft de tijd zijn werk gedaan en is de zijden grondstof gescheurd

en verhaakeld. Toch verwijzen de geborduurde letters ons nog duidelijk naar een ander aspect van het oorlogsgebeuren: de verplichte tewerkstelling. Jongemannen werden opgeëist en opgepakt om verplicht voor de bezetter te werken aan allerlei projecten als boskap en wegeaanleg, soms in zeer moeilijke omstandigheden, ver van huis. Het opschrift “Z.A.B.s” bovenaan verwijst trouwens naar de naam waaronder ze bij de Duitsers bekend waren: “Zivil Arbeiter Bataljons”. Een aantal Franse plaatsnamen en de jaren 1916-1918 geven de tijd en de plekken aan, waar deze “dwangarbeiders” hun oorlogservaringen beleefden.

Daar wilden we toch wat meer over te weten komen. Natuurlijk zijn de rechtstreekse getuigen niet meer te vinden. Toch kan een bron van kort na de Eerste Wereldoorlog ons nog een en ander vertellen: **Het Oorlogsdagboek van het Davidsfonds** ⁽²⁾.

Al van bij het begin en tijdens de Eerste Wereldoorlog had het Davidsfonds het plan opgevat om aan de plaatselijke afdelingen een verslag te vragen over de gebeurtenissen bij de inval van de Duitsers, tijdens de bezetting en bij de aftocht. Daarom werd aan de plaatselijke besturen gevraagd deze gegevens zo getrouw mogelijk op te tekenen. Om een zekere vorm van historische juistheid te waarborgen, zou dat het werk zijn van de secretaris en een commissie van drie, die tijdens de bezetting de hele tijd in de gemeente waren gebleven. Bovendien zou het hele bestuur van het verslag kennis moeten hebben. De verslagen mochten niet meer dan twintig bladzijden beslaan en het geheel werd uitgeschreven als een prijskamp met geldprijzen van 200 en 75 frank.

Ook de afdelingen van Buggenhout en Lebbeke namen deel en we

(2) Oorlogsdagboek van het Davidsfonds, deel I en II, Geschiedkundige Heruitgeverij, Gent. Deel II, p. 92 - 121 (Buggenhout en Lebbeke)

putten dan ook uit die verslagen om een (zij het dan sterk gekleurd) beeld te krijgen van die tijd en die gebeurtenissen.

Zoals de vlag het vermeldt en ook in deze verslagen tot uiting komt begonnen de Duitsers met de opeisingen van burgers voor verplichte arbeid in 1916. De Buggenhoutse verslagen geven daarover maar occasioneel gegevens, maar het Lebbeekse opstel gaat daar veel dieper op in en verwijst ook naar plaatsen die op de Opstalse vlag voorkomen.

Het hele **Buggenhoutse verslag** werd in een tweetal afleveringen gepubliceerd in ons tijdschrift ⁽³⁾. Het vertelt over de eerste dagen van de oorlog vanaf einde augustus 1914, de schermutselingen tussen Duitse uhlanen en cyclisten enerzijds en Belgische soldaten aan de andere kant, over de grote veldslag op Opstal op 26 en 27 september 1914. Over de plechtige uitvaartdienst voor de gesneuvelden op 7 mei 1915. De passage over de bezetting zelf en over de opeisingen willen we hier toch hernemen (in de oorspronkelijke spelling):

Gedurende de jaren der Duitse bezetting zijn hier geen merkwaardige feiten voorgevallen, niets als 't geen dagelijksch brood was, als verordeningen, opeiseringen, plagerijen van allen aard, straffen, gevangzittingen, boeten met de macht.

Honderden onzer jongens werden opgeëischt voor 't werk, tot zelfs van 15 jaar oud. Wie de eerste slachtoffers, na maanden afwezigheid, zag weerkomen, uitgemergeld, met bevrozen ledematen, opgezwollen, lijdende aan bloedarmoede, rhumatisme en andere ziekten, vuil en slordig, die voelde heel zijne verontwaardiging voor dien modernen

(3) M. Van den Velde in **Tijdschrift Ter Palen**, 4e jg. nr. 3 (mei 1980) p. 72-76 en 5e jg; nr. 1 (november 1980), p. 7-11.

slavenhandel. Ze werden goed verzorgd in 't klooster der Zusters, waar ze dagelijks een warme soep, brood en spek kregen van 't comiteit alsook kleeven. En zeggen dat er zoovelen van hen, toen ze eenigzins hersteld waren, weer met den ransel op den rug mochten optrekken om opnieuw onder de klauwen der barbaren te vallen! De geschiedenis dezer ongelukkigen zal wel, hopen we, met nadere bijzonderheden en speciaal aan 't licht gebracht worden, tot schande en straf van die dit werk uitvonden en uitvoerden.

Onder de opgegeesten van Buggenhout zijn er 14 bezweken. Tijdens de bezetting werden ook eenige burgers naar Duitschland in gevangenis of interneerkampen overgebracht.

Van onze 300 soldaten die in 't leger dienden zijn er 20 gevallen op 't veld van eer, en 1 gestorven in krijgsgevangenschap in Duitschland.

De Lebbeckse kroniek geeft ons nog meer details over het lot van deze opgeëisten:

Niets pijnlijker en droeviger dan het leven der opgeëischten, mannen en jongelingen die door allerlei mishandelingen verplicht werden voor den wreedsten overweldiger te werken, tegen 0.36 fr. daags. (De 2 grootste groepen die het meest afgezien hebben, vertrokken uit Lebbecke den 16en en den 26en October 1916). Deze moesten bijna zonder eten, zonder verzorging, onvoldoende gekleed en dikwijls zonder schoeisel, 2 jaren lang, alle dagen, bij hitte, vorst, regen en sneeuw, werken, onder de hoede van dwingelanden, met geweren en knuppels gewapend. Geen wonder dat er zoovelen als slachtoffers vielen!... Het volgende verslag door een onzer opgeëischten, geeft een goed gedacht over hun lijden:

Op 26en Oktober werden wij opeens opgeroepen om ons ellendig leven te beginnen. In de verzamelplaats, de Artilleriekazerne, te Dendermonde, werd ons goede verzorging en goed loon beloofd, tevens zouden wij gedurig

in briefwisseling zijn met onze familie en op tijd in verlofmogen komen. Na eenige dagen in gevangenis te hebben doorgebracht, werden wij op 29en Oktober verzonden naar Frankrijk. Wat gezucht en geklaag gedurende die reis. Nu begonnen wij te gevoelen wat het is gescheiden te worden van ouders, vrouwen en kinderen.

*Op 30en October, om 8 uren 's morgens kwamen wij toe in **Cerey les Mezières**. Hier werden wij door de Fransche burgers uitgejouwd en met verachting ontvangen. De Duitschers hadden hun wijsgemaakt, dat wij allen vrijwillige arbeiders waren, hoe wel overtuigd van het tegenovergestelde, want niet een enkele onzer compagnie had willen tekenen.*

Nu begon de beloofde goede verzorging! Wij werden in eenen schaapstal geleid, eenen stal zonder deuren of vensters. Regen en wind hadden er vrij spel in. Opeengeperst als haringen kon ieder zich maar eene legerstede uitkiezen in het natte schapenmest. Alhoewel wij reeds gevoelden wat de Duitsers wilden, was het dien avond toch feest. Er werd gespeeld op mondmuziekjes, gedanst en gezongen. Het Belgisch en het Frans nationaal lied werden aangeheven tot spijt der Duitschers. Ze begonnen nu rechts en links te slaan en te stampen met den kolf van het geweer en dreven ons de stal in schreeuwende: "Loos, zwijnhonden, loos, vervloekte Belgen, gij zult niet blijven zingen, ge moet allen kapot!"

*'s Anderendaags 's morgens kregen wij soep om dan te vertrekken naar **Senercy**, waar wij ingekwartierd werden in een paardenstal en in eene fabriek. Aan verluchting ontbrak het hier ook niet. 's Morgens daaropvolgend kregen wij 1/4 brood en 's middags 1/2 liter soep van witte koolen en raapkoolen. Eenige dagen daarna vroeg men ons om te arbeiden. Allen weigerden hardnekkig, want de eerste die zou teekenen werd aanzien als verrader. Wij zouden niet strijden tegen onze eigene broeders! Daar bleef het bij. 's Anderendaags werden 10 mannen*

gevraagd voor de keuken. Niemand bood zich aan, doch wij waren verplicht er tien te zenden anders kregen we geen eten. Rond tien uren komt er een auto aangereden, geladen met bijlen en zagen, om naar 't bosch te gaan arbeiden. Niemand wil een hand toesteken, en aangezien de auto seffens moest terugrijden, waren onze bewakers verplicht het zelfte doen. Na het ontladen moesten eenigen onzer vrienden aantreden om het gereedschap op te nemen. Niemand wilde zich bukken. Men stak toen bijl en zaag in hunnen handen, doch oogenblikkelijk lieten zij die ook weder vallen. "Loos, zwijnhonden, in den stal, riepen zij, of wij schieten u kapot!" Nu begon onze straf. Drij dagen werden wij gezet op water en brood, in den pikdonkeren stal, zonder rooken of zonder mogen buiten te komen om zijn gevoeg te doen. Den vierden dag werd ons nogmaals gevraagd om te arbeiden. Zelfde algemeene weigering. Dan moesten wij "stram" staan, zonder eten, van 's morgens tot 's avonds om half tien, steeds in dezelfde houding: hoofd fiks, borst vooruit, voeten gesloten, armen neven het lichaam, vingeren lang, gansch roerloos. Velen vielen dien dag bewusteloos neder, anderen gaven zich spijtig en met verkropte woede over, nog anderen bleven koppig, zoo lang dat hunne beenen zich niet meer plooiën konden, toen zij naar den stal of fabriek mochten gaan.

's Anderendaags om 6 uren moesten wij opstaan, kregen 1/4 brood en wat koffie. Om 7 uren moesten wij aantreden, en stelde men nogmaals de vraag, of wij vrijwillig wilden arbeiden. Men beloofde goed eten en goed loon. Een honderdtal kameraden verlieten ons. Wat ons betreft, het was hun gelijk, zegde de officier, of wij slaven of arbeiders werden, wij zouden 30 pfenningen winnen per dag, te weinig eten krijgen om te leven en te veel om te sterven. Om 8 uren werden wij naar het bosch geleid om boomen af te zagen en klein hout af te kappen. Om 11 uren kregen wij 1/2 liter raapkoolsoep en moesten arbeiden tot 4 uren. Wij werden op- en afgeleid als de grootste misdadigers, alle tien man post, geladen met geweer en bajonnet op 't geweer.

Dat duurde zoo eenige dagen. Half november werden wij naar eene andere plaats geleid, en betrokken daar stallingen, ontruimd door andere Belgen... Hier moesten wij gaan arbeiden in een bosch op 45 minuten van het leger gelegen; wij vertrokken om 7 uren des morgens in plaats van om 8 en keerden ook des avonds later terug. Men leidde ons steeds op langs het veld en door het slijk. 't Was midden in het regenseizoen. Een soldaat ging voorop, voorzien van goede botten. Wij volgden op klompen, anderen die geene blokken hadden droegen op Duitsch initiatief een plankje voorzien van een riemken nog anderen die niets hadden legden den weg af op hunne kousen. Wij waren vol slijk tot over onze ooren, menige kameraad verzonk of viel krachteloos neder... Doornat kwamen we te huis, en de doornatte, beslijkte kleederen konden wij des anderendaags maar terug aantrekken...

Op eenen Zondag morgen, in plassenden regen, werd ons nogmaals de vraag gesteld om vrijwillig te arbeiden. Veel van onze kameraden verlieten ons nogmaals. Wij hadden liever te bezwijken. Einde November bracht men ons verder in de stallen van een pachthof. Onze behandeling werd nog slechter. Zekere Petrus Spruyt uit Buggenhout viel menigen keer op 't werk, werd dan duchtig afgetakeld, doch weigerde ons te verlaten. 't Werd waarlijk droevig voor ons. Wij doorzochten alle vuilhoopen om toch maar eenige halfrotte aardappelschillen of stukken raapkool machtig te worden...

Rond einde December mochten wij de eerste maal naar huis schrijven, doch niets over onzen slechten toestand. Weinig tijds daarna begonnen eenige pakjes toe te komen, doch het beste was er steeds uitgeroofd. Wij hadden immers in ons lager een officier, die handel dreef in geroofde eetwaren...

De hele groep werd van hot naar her gestuurd en kwam terecht in Hittancourt bij Sint-Quentin, waar ze verlaten huizen moesten afbreken. Later werden ze ingekwartierd in een kazerne in

Landrecies, overgebracht naar de omgeving van Atrecht om te werken aan wegen in de buurt van het front. Een jaar lang bleven ze dan in de buurt van Verdun en ondertussen werd het al september 1918...

Ze begonnen te komen, onze mannen van over den Yzer! Men wist met ons geen raad meer, het front was aan 't rollen... Men gaf ons de vrijheid! Op 21en October kwamen wij te huis, doch werden nadien nog eenige dagen verplicht te arbeiden aan het vliegplein van Baasrode, tot de wapenstilstand ons geheel kwam verlossen van de slavernij des duivels. Veel hebben wij geleden door koude, honger en slechte behandeling...

Onze tweede bron vonden we bij Idy Van Ransbeeck, de jongste dochter van Karel (Charles) Van Ransbeeck en Jeanette Monsieur. Haar ouderlijk huis bevond zich op Opstal Dries, aan de hoek met de Ravenstraat waar “Kèzze Net” bazin was in de herberg “De Zes” van Block. Het was er ook het vergaderlokaal van de oud-opgeëisten. Een paar kaders met tafereelen die geïnspireerd waren op de Grootte Oorlog hingen aan de muur en de bewuste vlag werd fier meege dragen bij alle herdenkingen.

Dit verhaal bevat minder kommer en kwel, maar is daarom nog geen toeristisch vakantieplaatje. Vader Charles is in de Stenenstraat (toen nr. 25) geboren. Niet zo alledaags voor die tijd was het feit dat hij zijn studies kon voortzetten in Dendermonde. Op 20 oktober 1916 pakten de Duitsers hem op als scholier voor verplichte arbeidsdienst. Hij was toen nog maar 17 jaar en droeg nog een korte broek. In zeven haasten op één nacht tijd zorgde de kleermaker uit de Stenenstraat voor zijn eerste lange broek...

Veel heeft Charles niet verteld over zijn arbeidstijd ginder in Frankrijk. Nu en dan kwam er wel een kaartje door naar huis. Hij kwam er terecht in Frénois, een gemeente die nu opgeslokt is door de stadsagglomeratie van Sedan. De Z.A.B.'s verbleven er in de

Deze foto van hemzelf stuurde Charles vanuit Frankrijk naar kennissen in Malderen.

nabijheid van het kasteel Hecht. Dat kasteel is nu omgebouwd tot een vakantiedomein. Charles' geletterdheid en talenkennis kwamen nu goed van pas, want hij werkte zich al vlug op tot tolk van zijn medewerkers met de Duitse oversten. Ook met de bewoners van het kasteel kon hij het goed vinden. Zo raakte hij bevriend met de zoon en uit de bewaarde relikwieën van die tijd getuigen nog een paar foto's van het kasteel en zijn bewoners.

Ook later, na de oorlogstijd, bleef Charles in contact en briefwisseling met die Franse familie. Van toen resten nog een aantal oude boeken, een Frans-Duits woordenboek, Franse verhalen met inscripties en opdrachten van lotgenoten, onder wie Alphons Ringoot, beenhouwer, Lebbeke.

Met de bevrijding keerde hij terug naar zijn thuis in de Stenenstraat, maar als jonge gast moest hij dan nog legerdienst doen en na 1919 zette hij de familietraditie voort en begon hij een carrière bij de Belgische Spoorwegen. Al heel vroeg zou Jeanette hem moeten missen, want Charles overleed al in 1949.

Groepsfoto uit Frankrijk: bij de “dwangarbeiders” vind je alle leeftijden. We herkennen Charles Van Ransbeeck met het nummer 886 op de tweede rij als derde van links.

Zeer Beminde Ouders... Ik ben in volle gezondheid, doch als gij kunt wilt toch zoo goed zijn van een pakje op te zenden, een paar kousen of twee en wat pleksel, want daar kunnen wij niet aan geraken...

Dit woordenboek was een geschenk van de zoon van het kasteel aan Charles Van Ransbeeck

Dit boek kreeg hij bij zijn vertrek uit Frankrijk. De opdracht vermeldt o.a. "Frenois lez Sedan" en als datum 4 augustus 1918

Deze foto van het bestuur van de "sosjeteit" van de ZAB's is genomen in de jaren '50 op de binnenkoer van hun lokaal De Zes, Opstaldries:

We herkennen van links naar rechts:

Petrus Dierickx (den Bokser), afkomstig uit Baardegem, maar woonde daarna in de Kapellebaan. Hij was de vaandeldrager van de Opstalse opgeëisten uit de Eerste Wereldoorlog.

Petrus Vermeir

Desiré De Nil ofte "Kidonkske" uit de verbindingswegel tussen Stenenstraat en Kalkenstraat,

Piër Van Belle uit de Stenenstraat,

Mandus Goedgezelschap uit de Krapstraat.

We zijn ervan overtuigd dat er nog veel verhalen uit die merkwaardige tijd verborgen zitten achter vergeelde foto's, oude medailles, postkaarten of voorwerpen. Wie ze ons wil meedelen of wie deze eerste aanzet wil aanvullen, we houden ons warm aanbevolen...

Ludo Cosijns